

RAZVOJ MARKSISTIČKI ZASNOVANE KRIMINOLOŠKE NAUKE

1. *Marksistički zasnovana kriminologija.* Marksistička nauka je danas veoma razvijena, a i dalje se stalno razvija kako u društvenim tako i u prirodnim naukama. Ona je dosta rano, još u prvim decenijama ovoga stoleća, počela da prodire i u kriminologiju, kao nauku koja se bavi proučavanjem uzroka i pojavnih oblika kriminaliteta. Međutim, taj prodor nije išao samo putem direktnog razvijanja marksističke kriminološke nauke, nego su ideje dijalektičkog materijalizma u kriminologiju, kao i u neke druge nauke, prodirale na razne načine.

Marksizam ili dijalektički materijalizam pretstavlja jedan širok pogled na svet koji uz to podrazumeva i praktičnu akciju. Takav pogled na svet nije stagnantan nego ima stvaralački karakter. On stalno crpi saznanja iz stvarnosti i proverava ih u praksi. Marksistička nauka se ne odriče korišćenja raznih izvora izvan marksizma niti odbija da među svoje sastavne delove uključi prihvatljiva dostignuća drugih pravaca. Bitna je primena osnovnih teorijskih i metodoloških postavki, te zato ovde, umesto izraza marksistička kriminologija, radije upotrebljavamo izraz marksistički zasnovana kriminološka nauka odnosno marksistički zasnovana kriminologija.

Klasici marksizma, Marks, Engels i Lenjin, dali su samo kraća objašnjenja kriminaliteta, ali su postojale njihove metodološke postavke koje su se odnosile na druge naučne oblasti od kojih kriminologija nije udaljena. Pojedini kriminolozi, kao i drugi naučnici, psiholozi, filozofi, sociolozi, biolozi, pravnici, itd., koristili su u svome radu te brojne postavke Marksa, Engelsa i Lenjina. Na rezultatima rada ovih kriminologa i drugih naučnika počela je da se formira i dalje da se razvija marksistički zasnovana kriminologija, upotpunjavajući po potrebi svoja shvatanja dostignućima do kojih se došlo u okviru drugih naučnih pravaca. Pojedini autori su i spontano dolazili do zaključaka koji su u skladu sa dijalektičkim materijalizmom i tako su, bez pretrodnog poznavanja marksizma, ugrađivali određeni materijal u kasniju zgradu marksističke kriminologije.

Uspostavljanje socijalizma u nekoliko država omogućilo je da se u nekim zemljama i u pojedinim periodima poveća rad na marksistički zasnovanoj kriminološkoj nauci.

Marksistički zasnovana kriminologija, kao i većina drugih marksistički zasnovanih nauka, razvila se pre svega iz radova Marksa, Engelsa i Lenjina. Ovo je u pogledu kriminologije, kojom se klasici marksizma nisu opširnije bavili, bilo moguće zato što se ova kompleksna nauka razvijala korišćenjem dostignuća takvih naučnih oblasti u ko-

jima su klasici dali značajne doprinose. Pri tome pre svega mislimo na njihove doprinose u oblasti sociologije, prava, filozofije, biologije i psihologije.

2. *Shvatanja klasika marksizma o društvu i društvenim pojavama.* Marksovi, Engelsovi i Lenjinovi prilozi nauci o društvu su naročito brojni i uticaj njihovih dela iz te oblasti već decenijama je veoma osetan u raznim naučnim oblastima, pa i u oblasti kriminološke nauke. O shvatanjima klasika marksizma o društvu i društvenim pojavama, kao i o njihovim odgovarajućim naučnim doprinosima, napisane su obimne studije. Ovde gde mi govorimo samo o kriminološkoj nauci koja, osim socioloških, ima i druge svoje elemente, mi smo u mogućnosti samo vrlo kratko da prikazemo shvatanja klasika i njihove doprinose u sociološkoj oblasti. Ovo ćemo učiniti citirajući reči Fridriha Engelsa iz njegovog članka o Marks-u: „Od mnogih važnih otkrića, sa kojima je Marks upisao svoje ime u historiji nauke, možemo ovde da istaknemo samo dva. Prvo otkriće je preobražaj u čitavom shvaćanju svjetske historije, koga je on izvršio... Marks je dokazao da je čitava dosadašnja historija samo historija klasnih borbi, da se u svim mnogostrukim i zapletenim političkim borbama radi samo o društvenom i političkom gospodarstvu društvenih klasa, o zadržavanju vlasti sa strane starijih i o borbi za postignuće vlasti sa strane novih klasa koje se uzdižu... Očevidna, ali dotle posve zanemarivana činjenica, da ljudi moraju prije svega jesti, piti, stanovati i odjevati se, dakle da moraju raditi, prije nego se bore da gospodare i bave politikom, religijom, filozofijom itd. — ova očevidna činjenica konačno je sad došla do svog historijskog prava... Drugo važno Marksovo otkriće je konačno objašnjenje odnosa između rada i kapitala, drugim riječima: dokaz kako se unutar sadašnjeg društva, u postojećem kapitalističkom načinu proizvodnje, izvršava izrabljivanje radnika sa strane kapitalista”.¹⁾

Lenjinovi prilozi nauci o društvu su takođe brojni i odnose se na razna pitanja. Setimo se samo njegovih često navođenih rečenica o kriminalitetu u budućem društvu: „Mi nismo utopisti i nikoliko ne odričemo mogućnost i neizbežnost ekscesa pojedinih lica, a isto tako nužnost da se guše takvi ekscesi. Ali, prvo, za to nije potrebna naročita mašina, naročit aparat gušenja; to će raditi sam naoružani narod s takvom jednostavnošću i lakoćom s kojom svaka grupa civilizovanih ljudi čak i u savremenom društvu razdvaja one koji se pobiju ili ne dozvoljava nasilje nad ženom. I drugo, mi znamo da je glavni socijalni uzrok ekscesa koji se sastoje u narušenju pravila zajedničkog života — eksploatacija masa, njihova beda i siromaštvo. Sa uklanjanjem tog glavnog uzroka ekscesi će neizbežno početi da „odumiru”. Ne znamo kako brzo i s kakvom postepenošću, ali mi znamo da će oni odumirati. S njihovim odumiranjem odumreće i država”.²⁾

Objašnjavajući razne društvene pojave odnosno razna povezana delovanja ljudi, klasici marksizma uočili su i na raznim mestima istakli društvena karakter kriminaliteta. Smatra se da je godina 1845. naročito značajna za početak marksističke kriminologije. Te godine objavio

¹⁾ Fridrih Engels: Karl Marks, str. 16—19 (9—12 u knj. „Knjiga o Marks-u”, ur. D. Rjazanov), ICS, Beograd 1974 (185).

²⁾ V. I. Lenjin: Država i revolucija, str. 82, Kultura, Beograd 1947 (125).

je Fridrih Engels svoju studiju o „Položaju radničke klase u Engleskoj” i u tome kontekstu sociološki je objasnio postojanje suštinske zakonitosti uzroka i promena kriminaliteta u kapitalističkom društvu.³⁾ Iz ovoga Engelsovog rada, kao i iz drugih radova klasika, vidi se da njihovo shvatanje kriminaliteta kao društvene pojave pored ostalog znači da treba proučavati ekonomsko-društvenu osnovu koja je zajednička za sve društvene pojave uključujući tu i kriminalitet. Time će se utvrditi i povezanost prestupništva sa ostalim društvenim pojavama i njihovim kretanjem.⁴⁾

3. *Shvatanja klasika o pravu.* Doprinosi klasika marksizma postoje i u teoriji prava, krivičnom pravu i drugim pravnim granama. Sa njima se srećemo u Marksovoj „Kritici Gotskog programa”, „Jevrejskom pianju”, Engelsovom „Anti-Diringu”, „Poreklu porodice, privatnog vlasništva i države”, u njihovom „Komunističkom manifestu”, u Lenjinovoj „Državi i revoluciji”, i brojnim drugim radovima. Posmatranje prava kao sistema društvenih normi čija se primena obezbeđuje prinudom od strane države i koje predstavljaju volju vladajuće klase, a imaju za cilj održavanje postojećeg društvenog poretka, služi, uz druga marksistička shvatanja o pravu, pre svega određivanju samog pojma kriminaliteta, kao ponašanja koje je kroz pravne norme kaznom ugroženo, a zatim i oceni opravdanosti pojedinih krivičnopравниh odredaba. Sem toga, Marks, Engels i Lenjin doticali su se krivičnopравниh problema govoreći i u samom problemu kriminaliteta u nekim svojim kraćim radovima o čemu ćemo još govoriti na odgovarajućem mestu.

Tesna veza koja postoji između krivičnog prava i kriminologije daje shvatanjima klasika o krivičnom pravu i odgovarajući kriminološki naučni značaj. Krivično pravo i kriminologija imaju sličan predmet, kažnjive delatnosti, mada proučavaju njegove različite strane. Krivično pravo proučava normativno-pravni aspekt, a kriminologija fenomenološko-etiolološki. Ovo povlači izvesne metodološke razlike i drukčije kriminalno-političke zaključke. Kod prve nauke postoji veći naglasak na krivično pravnim i krivično procesnim merama suzbijanja kriminaliteta, a kod druge naglasak je na suzbijanju uzroka prestupništva putem raznih drugih društvenih mera. Međutim, shvatanja klasika marksizma o krivičnom pravu ostaju primenjena u oblasti kriminologije, pošto suštinska veza između ove dve nauke, uspostavljena naročito kroz njihov predmet, nije kroz nova istraživanja dovedena u pitanje. Ta veza se donekle ostvaruje i kroz druge nauke kojima su klasici dali svoje doprinose, a o kojima ovde takođe govorimo.

4. *Filozofska shvatanja Marksa, Engelsa i Lenjina.* Uticaj koji su na kasniji razvoj marksističke kriminologije izvršili filozofski radovi klasika marksizma zahtevao bi veoma dug prikaz. Međutim, mi ovde taj uticaj možemo samo kratko da nagovestimo. Marks je neka svoja filozofska shvatanja izložio naročito jasno i kratko u jedanaest „Teza o Fojerbahu”, od kojih su pojedini delovi dosta citirani kako u kriminološkim tako i u drugim radovima autora marksista. Tako na primer

³⁾ E. Bucholz, R. Hartman, J. Lekschas, G. Stiller: Sozialistische Kriminologie, str. 45, Staatsverlag der DDR, Berlin 1971 (492).

⁴⁾ Dr. Vukašin Pešić: Problemi definisanja pojma kriminologije, str. 190. JRKKP br. 2/75 (175—197).

u prvoj tezi stoji: „Glavni nedostatak svega dosadašnjeg materijalizma, — uključujući i Fojerbahov — jeste to što se predmet, stvarnost, čulnost uzima samo u obliku objekta ili u obliku kontemplacije, a ne kao ljudska čulna delatnost, praksa, ne subjektivno. Stoga se desilo da je delatnu stranu, nasuprot materijalizmu, razvio idealizam — ali samo apstraktno, jer idealizam, naravno, ne poznaje stvarnu, čulnu delatnost kao takvu...” Čuvene su i reči iz šeste teze da „ljudska suština nije neki apstraktum koji je svojstven pojedinačnom individuumu. U svojoj stvarnosti ona je sveukupnost društvenih odnosa”.⁵⁾

Engels je napisao više filozofskih radova, te u njima, kao na primer u poznatom „Anti-Diringu”, zalazi u oblasti značajne i za kriminologiju, kao što su moral i pravo, dijalektika, filozofija prirode i sl.⁶⁾ U delu o Ludvigu Fojerbahu pored ostalog objašnjava: „Međutim istorija razvitka društva se u jednoj tački bitno razlikuje od istorije razvitka prirode. U prirodi — ako uzmemo u obzir obratno delovanje čoveka na prirodu — samo nesvesne, slepe sile deluju jedna na drugu, a u njihovom uzajamnom delovanju ispoljava se opšti zakon. Ovde se ništa ne dešava što bi imalo nameravani svesni cilj — ni bezbrojne prividne slučajnosti koje se mogu zapaziti na površini, ni konačni rezultati koji potvrđuju zakonitost u tim slučajevima. U istoriji društva, naprotiv svi su akteri sveću obdareni ljudi, koji dejstvuju promišljeno ili strastveno i teže ka određenim ciljevima; ovde se ništa ne dešava bez svesne namere, bez cilja koji se hoće postići... Na taj način sukobljavanje bezbrojnih pojedinačnih volja i pojedinačnih dejstava dovode u istorijskoj oblasti do stanja potpuno analognog onome koje vlada u nesvesnoj prirodi. Ciljevi dejstva su namerni, ali rezultati koji stvarno iz tih dejstava proizilaze nisu namerni”.⁷⁾

Lenjinovi filozofski radovi takođe su, kao na primer „Materijalizam i empiriokriticizam”, doprineli nazvoju pominjanih filozofskih pa tako i psiholoških i drugih za kriminologiju korisnih shvatanja” U tome svome radu Lenjin je naročito pisao o teoriji saznanja dijalektičkog materijalizma, kao i u drugim metodološkim pitanjima.⁸⁾

Filozofske koncepcije o razlikama i sličnostima u razvitku prirode i razvitku društva značajne su za kriminologiju pri posmatranju kriminaliteta kao pojedinačne masovne pojave, sa njihovim fizičkim i psihičkim elementima, s jedne strane, i kao posebne društvene pojave sa njenom opštom uzročnošću, s druge strane. Isto tako one doprinose razumevanju ljudske suštine i značaju koji za razumevanje kriminalne, kao i svake druge ličnosti, imaju društveni odnosi u kojima se čovek nalazi. One objašnjavaju šta je subjektivno, kao i kakav je odnos subjektivnog i objektivnog, a takođe i to koje je saznanje istinito.

Uz ovo, Marks, Engels i Lenjin su kroz svoje filozofske radove, sem rasprava o društveno-istorijskoj prirodi čovekovoju, pružili za kriminologiju značajne rasprave u vezi sa teorijom saznanja, a takođe i

⁵⁾ Karl Marks: Teze o Fojerbahu (prilog uz knj. F. Engelsa: Ludvig Fojerbah i kraj klasične nemačke filozofije).

⁶⁾ Engels: Anti-Dühring, Naprijed (394).

⁷⁾ Fridrih Engels: Ludvig Fojerbah i kraj klasične nemačke filozofije, str. 45—46, Kultura, Beograd 1947 (75).

⁸⁾ V. I. Lenjin: Materijalizam i empiriokriticizam (Kritičke primedbe o jednoj reakcionarnoj filozofiji), Dela, Tom 14, str. 55—312.

o raznim principima dijalektičkog odnosno istorijskog materijalizma, kao što su princip materijalnosti, princip razvojnosti i princip mnogostrukosti povezanosti.⁹⁾

U vezi sa filozofskim shvatanjima o prirodi čovekovoj treba spomenuti da u filozofiji marksizma značajno mesto zauzima teorija otuđenja. Ovo shvatanje o čoveku pretstavlja jedan elemenat marksizma, ali sam marksizam je daleko širi, opšti pogled na svet. Na ovoj teoriji otuđenja došlo je do početka izgradnje shvatanja koje svojim daljim razvijanjem može doprineti objašnjenju kriminaliteta. Prema tome shvatanju „prvi i glavni socijalni uzrok kriminaliteta je u otuđenju”.¹⁰⁾ Osnova otuđenja čoveka nalazi se u otuđenju njegovog rada. „Ovo materijalno otuđenje osnova je svih drugih oblika otuđenja. Ono služi kao osnova socijalnog otuđenja, otuđenja čoveka u domenu političke i pravne nadgradnje, kao i njegovo otuđenje u domenu svesti”.¹¹⁾ Takvo dalje razvijanje teorije otuđenja moći će da se ugradi i u koncepcije marksistički zasnovane kriminologije, sa njenim posebnim disciplinama kakve su kriminalna sociologija, kriminalna psihologija, kriminalna psihopatologija i kriminalna biologija.

5. *Klasici o biologiji.* U oblasti prirodnih nauka poznati su prilozi koje su dali; Engels u delu „Dijalektika prirode” i drugim, kao i Lenjin u „Materijalizmu i empiriokriticizmu”. Njihovo ukazivanje na uzajamno delovanje materije u kretanju, kao i druga njihova izlaganja bioloških pitanja služe razumevanju bioloških činilaca u kriminologiji. Ali pošto biološki aspekti kriminalnog ponašanja u većini slučajeva imaju manji značaj nego aspekti sociološki, pravni, psihološki, a nekad i filozofski, to su shvatanja klasika o biologiji izvršila manji uticaj na marksistički zasnovanu kriminologiju nego njihova shvatanja o pitanjima iz drugih naučnih oblasti povezanih sa kriminologijom. Ipak ni shvatanja o biologiji nisu mogla ostati bez odjeka, što se može zaključiti već iz prednjeg prikaza Engelsovih izlaganja o sličnostima i razlikama istorije prirode i istorije društva, kao i uzročnosti u prirodi i uzročnosti u društvu. Uticaj shvatanja klasika marksizma na kriminalno biološka objašnjenja moći će donekle da se vidi i iz narednih rečenica kojima ćemo ukazati na shvatanja Marksa, Engelsa i Lenjina o psihologiji.

6. *Shvatanja klasika o psihologiji.* Psihologijom se Marks, Engels i Lenjin nisu bavili pišući o njoj posebna sistematska dela, nego su se njome bavili uz rad na drugim naukama. Značajna dela dijalektičkog materijalizma, analize društvenih procesa, marksističke filozofije, koja su oni stvarali, nisu dogla nastati bez izvesnog zalaženja u psihološku problematku.

Karl Marks je dao doprinos psihologiji u nizu svojih radova, pa i u svome najznačajnijem delu, „Kapital”. U „Kapitalu” se na pojedinim mestima govori o čovekovoj prirodi, pa tako na primer Marks kaže: „Sama ova priroda ne da se iskonstruisati iz principa konisnosti:

⁹⁾ Dr. Nikola Rot: Opšta psihologija, str. 12, Zavod za izd. udžb. SRS, Beograd 1966 (339).

¹⁰⁾ Dr. Vladimir Vodinelić: Marks i kriminologija, str. 20, Arhiv za pr. i dr. nauke, br. 1/74 (5—24).

¹¹⁾ Dr. Dragutin Leković: Marksistička teorija otuđenja, str. 397, Inst. za izuč. radn. pokr., Beograd 1968 (437).

Kad taj princip primenimo na čoveka, tj. kad njime hoćemo da ocenjujemo sve ljudske radnje, pokrete; odnose itd., onda je tu u pitanju prvo ljudska priroda uopšte, a potom ona koja se menja u svakoj istorijskoj epohi".¹²⁾ Marks u III. svesci „Kapitala”, kao što to ističe From, doprinosi upoznavanju čoveka time što govori o uslovima rada koji najbolje odgovaraju ljudskoj prirodi i koji su je najdostojniji; zatim time što govori kako je čovek biće „praksisa”; dinamička psihologija Marksova zasnovana je na primatu odnosa čoveka sa svetom, sa čovekom i sa prirodom, nasuprot Frojdove koja je zasnovana na modelu izolovanog čoveka mašine; Marks pravi razliku između pulsija konstantnih koje „postoje u svim okolnostima i ne mogu biti izmenjene društvenim uslovima sem što se tiče njihove forme i pravca”, i relativnih, koje „duguju svoje poreklo samo određenom tipu socijalne organizacije”; pa je Marks podvrgao seksualnost i glad pod kategorije „fiksni pulsija”, dok bi škrtoš bila relativna pulsija.¹³⁾

U drugim Marksovim radovima naći ćemo, više nego u „Kapitalu”, izlaganja koja direktno odgovaraju na izvesne psihološke probleme. Pojedine misli o psihičkim zbivanjima i o ličnosti Marks je iznosio već u „Ranim radovima”, a zatim i u narednim delima — „Nemačkoj ideologiji”, „Prilogu kritici političke ekonomije”, pa, hronološki navedeno, kao što rekosmo, u „Kapitalu”, u „Bedi filozofije”, itd. U „Ranim radovima”, na primer, Marks pored ostalog kaže: „Čovek se javlja neposredno kao prirodno biće. U svojstvu prirodnog bića, uz to živog prirodnog bića, on je obdaren prirodnim silama, životnim silama, javlja se kao aktivno prirodno biće”.¹⁴⁾ U „Nemačkoj ideologiji” Marks govori da „stvarno duhovno bogatstvo individue potpuno zavisi od bogatstva njenih stvarnih odnosa”.¹⁵⁾ U „Predgovoru za Prilog kritici političke ekonomije” nalaze se čuveni i često citirani redovi da „ne određuje svest ljudi njihovo biće, već obrnuto, njihovo društveno biće određuje njihovu svest”.¹⁶⁾ U ovim i drugim Marksovim delima nalaze se i druga izlaganja koja doprinose razumevanju psiholoških problema.

Fridrih Engels je takođe dao korisne priloge razvoju psihologije. On je recimo pisao o značaju rada za razvoj čoveka, pa u svome poznatom manjem delu „Uloga rada pri pretvaranju majmuna u čoveka” kaže o radu: „On je prvi osnovni uslov svega ljudskog života, i to u tolikoj meri da u izvesnom smislu moramo reći: rad je stvorio samog čoveka”.¹⁷⁾ U ovom pravcu razvijale su se potom mnoge psihološke rasprave, pa Garai piše: „Kao što su pokazali radovi L. Vigockog,

¹²⁾ Karl Marks: Kapital — Kritika političke ekonomije I, str. 506, Kultura, Beograd 1947 (747).

¹³⁾ Erich From: La contribution de Marx à la connaissance de l'homme, str. 89—91 (87—108) — u Fromovoj knjizi: La crise de la psychanalyse (trad., Anthropos, Paris 1971 (292).

¹⁴⁾ Karl Marks — Fridrih Engels: Rani radovi, Naprijed, Zagreb — Slobođa, Beograd, 1973 (444).

¹⁵⁾ Karl Marks — Fridrih Engels: Nemačka ideologija, I knj., str. 36, Kultura, Beograd 1964 (366).

¹⁶⁾ Karl Marks: Kritika političke ekonomije — Predgovor i uvod, str. 9, Kultura, Beograd 1949 (61).

¹⁷⁾ F. Engels: Uloga rada pri pretvaranju majmuna u čoveka, str. 7, Kultura, Beograd 1946 (23).

A. Leontijeva i P. Talperina, sledeći strukturu radne aktivnosti, konstituišu se i to, aktivnost komunikacije, školska aktivnost i intelektualna aktivnost formirana putem ove poslednje, igra, itd. ... Svet pojedinčevih potreba odražava strukturu svoga filogenetskog izvora: Radnu aktivnost".¹⁸⁾

Vladimir Ilič Lenjin se više bavio filozofijom, ali je ponekad govorio i direktno o psihologiji. Tako on na primer objašnjava šta je naučna psihologija, govoreći: „Metafizičar-psiholog raspravljao je o tome šta je duša. Već sam metod bio je apsurdan. Ne može se raspravljati o duši dok se napose ne objasne psihički procesi: progres će se upravo sastojati u tome što će se odbaciti opšte teorije i filozofske konstrukcije o tome šta je duša i što će se postaviti na naučno tle proćavanje činjenica koje karakterišu ove ili one psihičke procese".¹⁹⁾

Samo iz ovih nekoliko napred navedenih misli klasika marksizma vidimo da se na osnovu njihovih radova i shvatanja mogu izvući korisni zaključci za razjašnjavanje značajnih kriminalno psiholoških i opšte kriminoloških problema, kao što su povezanost otuđenja čoveka sa kriminalnim ponašanjem, odnos urođenih i stečenih osobina pri kriminalnom ponašanju, značaj za formiranje kriminalnih ličnosti, potreba izučavanja pojedinih psihičkih procesa pre nego što se pristupi proučavanju ukupne psihologije ličnosti, itd.

7. *Klasici marksizma o kriminalitetu.* Marks, Engels i Lenjin nisu o samom problemu kriminaliteta ostavili za sobom veće sistemat-ske radove. Zato se marksistički zasnovana kriminologija daleko više izgrađivala na naučnim postavkama koje su oni dali u oblasti drugih nauka nego u oblasti koja se u poslednjoj četvrtini devetnaestog veka konstituisala u kriminološku nauku. Milutinović nabroja sledeće radove u kojima je Marks pisao o kriminalitetu: „Smrtna kazna — Pamflet gospodina Kobdena — Odluka engleske banke”, „Naseljenost kriminalitet i pauperizam”, i „Žak Peše o samoubistvu”; zatim Engelseve radove: „Položaj radničke klase u Engleskoj” i „Stambeno pitanje”; a potom i Lenjinove radove: „Slučajne primedbe”, „Kako organizovati takmičenje”, „Dečja bolesa levičarstva”, „Naredni zadaci sovjetske vlasti”, i „Država i revolucija”; a pominje da postoje i drugi radovi.²⁰⁾

Marks i Engels pretežno su opisivali pojave kriminaliteta u kapitalizmu, a Lenjin u prvim godinama izgradnje socijalističkog društva tj. u prvim godinama posle revolucije. Shvatanja koja oni izražavaju neposredno o kriminalitetu u skladu su sa njihovim opšteteorijskim shvatanjima. Oni uočavaju karakter kriminaliteta kao društvene pojave i pominju uz neposrednije uzroke i uticaj koji klasni odnosi, materijalni uslovi života, eksploatacija i prilike u društvu vrše na nastanak ove društvene pojave. Ovo nekad i detaljnije obrazlažu, kao što

¹⁸⁾ Laszlo Gara: Les problèmes des besoins spécifiquement humain, str. 47 (42—60, Recherches internationales à la lumière du marxisme, No 51, 1966).

¹⁹⁾ V. I. Lenjin: Šta su „prijatelji naroda” i kako se oni bore protiv socijaldemokrata?, str. 135—136; Dela, Tom I (123—281), Jugoslavijapublic, Beograd 1973.

²⁰⁾ Dr. Milan Milutinović: Kriminologija, II izd., str. 127, Savr. administracija, Beograd 1973 (621).

to čini Engels u „Položaju radničke klase u Engleskoj” ili Lenjin u svojim radovima u kojima ukazuje na opasnosti koje prete socijalističkom društvu koje se izgrađuje.

Ranije, kada smo govorili o shvatanjima klasika o društvu, pomenuli smo Lenjinov opis budućnosti kriminaliteta u komunističkom društvu u kome bi se ta pojava zadržala samo u formi pojedinačnih ekscesa koje bi ovo homogeno društvo sa lakoćom suzbijalo. Izmena odnosa u društvu dovela bi do otklanjanja kriminaliteta kao društvene pojave odnosno kao pojave koja proističe iz društva.

Posle klasika marksizma postepeno je sve veći broj autora pisao o kriminalitetu s težnjom da na svoja istraživanja primeni marksističke postavke. Neki su to činili s težnjom da marksizam što dosednije primene, drugi da koriste samo neke njegove ideje, a treći su spontano dolazili do zaključaka koji su saglasni sa marksističkim postavkama. Mi ćemo u nastavku izlaganja pokušati da prikazemo taj razvoj marksistički zasnovane kriminologije, oslanjajući se pri tome dobrim delom na prikaz koji je dao Stefan Šafer.

8. *Italijanski autori i marksističke ideje.* Razdvajanje italijanskih autora koji su imali marksističke ideje od autora drugih zemalja sa sličnim idejama nema ono sadržinsko opravdanje kakvo imače u kriminologiji ima govor o italijanskoj školi ili italijanskim školama. Radi se naprosto o kriterijumu razvrstavanja koji upotrebljavamo radi preglednosti prikaza. Doduše, i u marksistički zasnovanoj kriminogiji, kao i uopšte u krivičnim naukama, italijanski autori dali su vidne doprinose.

Deo spontanog kao i usmerenog razvoja marksističkih ideja ili njihovih nagoveštaja u kriminologiji prikazao je Šafer kroz jednu dosta neobičajenu sistematizaciju. **On je autore grupisao** prema njihovim shvatanjima o napadu na ekonomski sistem, o odbrani ekonomskog sistema i o pripisivanju nastanka kriminaliteta reliktima prošlosti, Mi se ovde ne pridržavamo toga grupisanja.

Šafer smatra da je Filippo Turati prvi potpunije razvio marksističku teoriju kriminaliteta time što je o zločinu raspravljao tako kao da su ekonomski faktori odista njegovi isključivi uzroci. Kritikovao je Lombrozovu hipotezu rođenog zločinca i smatrao da lični faktori ne čine ni 10% kriminogenih faktora. Zločin, je prema ovakvim jednostranim Turatijevim shvatanjima, „monopol” siromašnih, i umesto da se menja prestupnik treba menjati društvo.

Enrico Ferri takođe je svojevremeno nastojao da unese izvesne marksističke ideje u svoja objašnjenja. U svome radu „Socijalizam i kriminalitet” pisao je da Marks upotpunjava Darvina i Spensera i da oni „zajedno čine veliko naučno trojstvo devetnaestog veka”. Ali njegova polemika sa Turatijem dovela je u pitanje čak i posmatranje Ferija kao socijaliste. Feri je imao izvesna socijalistička shvatanja ali, prema Šaferovim rečima, za njegov pristup problemu kriminaliteta više je karakteristično njegovo zalaganje za radikalne društvene reforme i za jačanje državne kontrole.

Alfredo Niceforo proučavao je kriminalitet i ekonomske uslove na Siciliji, pa je isticao da klasni sukobi imaju značajno mesto među neposrednim uzrocima zločina i da posednici putem svoga eko-

nomskog položaja pontrolišu policijsku mašinu, koja je usmerena protiv siromaha. Kao posredne uzroke zločina Ničeforo je pomenuo opadanje altruizma kod poniženih i eksploatisanih radnika i „organisku degeneraciju“ siromašnih, koja je po njegovim rečima rezultat inferiornog ekonomskog položaja.

Achille Loria je napadao kapitalistički ekonomski sistem i suprotstavljao socijalna objašnjavanja kriminaliteta antropološko-individualističkim. Bruno Battaglia je pridavao izvestan značaj antropološkim i biološkim objašnjenjima i govorio o problemima neprilagođavanja kod zločinaca, ali je zaključivao da je kriminalni karakter potvrđen ili osporen putem čovekovih društvenih odnosa. On navodi razne nedostatke porodice, društvenog položaja, obrazovanja, religije, alkoholizma, roditeljstva, prostitucije, neznanja, nemorala, plutokratije i drugog, izvodeći ove nedostatke iz kapitalističkog sistema i predlažući kao osnovni efikasan lek raspodelu ukupnog proizvoda radnicima, a ne kapitalistima. Antonio Marro je smatrao da siromaštvo i očajno finansijsko stanje proletarijata dovede do nepravilnosti u nervnom sistemu nekih ljudi, pa to zatim dovodi do kriminaliteta.

Napoleone Colajanni se sa svojom kriminalnom psihologijom posebno istakao među kriminolozima devetnaestog veka koji su zastupali pojedine marksističke ideje. Kritikovao je shvatanje antropološke škole i vršio analizu društvenih i ekonomskih faktora kriminaliteta. Koristeći se podacima iz Irske, Italije, Škotske i Engleske, Kolajanni je pokazao da ratovi, industrija, porodica, brakovi, revolucije, školovanja, političke ustanove, prostitucija, skitničenje i drugi faktori, mogu posredno da dovedu do kriminaliteta, ali su i sami proizvod ekonomskih i društvenih snaga. U kapitalističkom ekonomskom sistemu nema dovoljno sredstava za zadovoljenje potreba ljudi, a društvu je otežalo ili onemogućilo da se dobije ekonomsko zadovoljenje, te tako zločin preostaje kao rešenje.²¹⁾

9. ZAPADNOEVROPSKI KRIMINOLOZI I MARKSISTIČKE IDEJE. Pored napred imenovanih italijanskih autora i pojedini autori drugih zapadnoevropskih zemalja pokušavali su da pruže objašnjenje kriminaliteta koristeći se izvesnim marksističkim idejama. Oni, kao i pomenuti Italijani, u tome su imali nekad više i nekad manje uspeha. Ali u suštini to je sve dolje dovodilo do prečišćavanja pojmova i sistematizacije znanja, tako da se u današnje vreme, kada se kriminologija razvija u više socijalističkih zemalja gde je nauka uglavnom marksistički orijentisana, približno jednom dosta kompletnom marksističkom sistematskom pregledu kriminološke problematike.

Tako je Marks Nordau, kao i napred pomenuti pisci, u ponekim tačkama svoje „nove biološke teorije kriminaliteta“ nastojao da objašnjenje poveže sa marksističkim shvatanjima. Smatrao je da ljudski parazitizam može da nastane kao proizvod socijalne neprilagođenosti. Reč parazitizam nije upotrebljava u biološkom smislu, nego je iznosio da u društvu postoje ljudi koji žele da koriste plodove tuđeg rada bez naknade, a zločin se često izjednačava sa parazitiz-

²¹⁾ Stephen Schafer: *Theories in Criminology (Past and present philosophies of the crime problem)*, str. 263—270, Randon House, N. Y. 1969 (335).

mom. U užem obimu ova shvatanja je prihvatio i C. Bernaldo de Quirós. Ali dok je Nordau pod „parazitima” podrazumevao profesionalne kriminalce i kriminalce iz navike, De Kiros je smatrao da su to profesionalni prestupnici, prosjaci i prosiitutke. U sovjetskom zakonodavstvu, međutim, pod parazitima se pretežno podrazumevaju lica koja izbegavaju društveno koristan rad i vode antidruštveni život.

August Bebel je u svome delu o „Ženi i socijalizmu” objašnjavao da se „uništenjem” zločinca ništa ne postiže, nego treba otkloniti uzroke zločina odnosno kapitalistički ekonomski sistem. Paul Lafargue je podržavao Kettlea (Quetelet, statističar kriminaliteta) i isticao tačnost istorijske teorije Karla Marksa, pa je utvrdio da je porast kriminaliteta koincidirao sa porastom proizvodnih snaga u Francuskoj, što je ukazivalo na blisku vezu između ekonomskih faktora i kriminaliteta. H. Denis (lider belgijske Socijalističke stranke) je takođe smatrao da ekonomski uslovi izazivaju kriminalitet, ali nije verovao da će svi zločini biti iskorenjeni sa „uvođenjem pravde u naše ekonomske institucije”. H. Luks, pak, stajao je na stanovištu da je kriminalitet normalni nuzprodukt kapitalističkog društva, kao što su to prostitucija i uništenje bezbrojnih ljudi putem ekonomske eksploatacije.

Godine 1899. bio je pohvaljen rad Willem Bongera predat za nagradu Pravnog fakulteta u Amsterdamu, „Sistematski i kritički pregled literature o uticaju ekonomskih uslova na kriminalitet”. Zlatnu medalju dobio je Joseph Van Kan, koji se potom posvetio pravnoj istoriji. Oba njihova rada služila su zatim kao izvor podataka drugim autorima, a Bonger je nastavio rad na kriminologiji²²⁾.

Bonger je bio pod znatnim uticajem marksizma i pored ostalog objavio je tri značajnija rada: „Kriminalitet i ekonomski uslovi”, „Rasa i kriminalitet” i „Uvod u kriminologju”, pa u prvonavedenom kaže: „Iz svođenja dobijenih rezultata proizilazi da ekonomski uslovi zauzimaju u etiologiji kriminaliteta mnogo značajnije mesto nego što im ga obično pripisuje većina autora koji se bave ovim pitanjem... Društvo priprema zločin”, tačna je Kettleova uzrečica. Za sve koji su u to prodrli a nisu neosetljivi za patnje čovečanstva, ovaj zaključak je žalostan, ali sadrži i jednu nadu. Žalostan je jer društvo udara strogom kaznom one koji vrše zločine, koji je ono samo pripremila; sadrži nadu, jer obećava čovečanstvu mogućnost da se jednog dana oslobodi jedne od svojih najgnusnijih napasti²³⁾.

Tokom poslednjih decenija i drugi kriminološki pisci zapadnoevropskih zemalja prihvataju pojedine marksističke ideje i unose ih u svoje radove. Neki od njih, čak i kada ne prihvataju marksističke koncepcije, smatraju da ih ne mogu izostaviti iz svojih radova, te ih makar samo prikazuju pod nazivom „marksistička kriminologija” ili „socijalistička kriminologija”.

Glavni razvoj marksističke zasnovane kriminologije tokom poslednjih decenija ipak najviše treba tražiti u socijalističkim zemljama. Mi ćemo taj razvoj prikazati. Ali da bismo do toga došli treba se prvo vratiti na sovjetsku kriminologiju ranijih decenija.

²²⁾ Schafer: Theories in Criminology, str. 266, 268, 269.

²³⁾ W. A. Bonger: Criminalité et conditions économiques, str. 722, Maas & Van Suchtelen, Amsterdam 1905 (750).

10. ŠOVJETSKA KRIMINOLOGIJA PRE PEDESETIH GODI-
NA. Pobjeda socijalističke revolucije u SSSR pružila je nove moguć-
nosti za razvoj marksistički zasnovane kriminologije, a izgradnja no-
vog društvenog sistema i opšti razvoj nauke postavili su pred tamo-
šnju kriminologiju nove zadatke. Osuđujući krađe, špekulacije i dru-
ga krivična dela, koja su u to vreme bila rasprostranjena, V. I. Le-
njin je obraćao posebnu pažnju potrebi izučavanja uzroka tih krivič-
nih dela i razradio je šemu izučavanja ovih negativnih pojava, koja je
postala program za organe koji se bore protiv kriminaliteta²⁴).

U knjizi „Kriminologija”, koju je izradila grupa sovjetskih au-
tora, prikazano je kako se početkom dvadesetih godina pojavio zbor-
nik radova „Prestupni svet Moskve”, kako je bilo organizovana sta-
tistika kriminaliteta, kako je počev od 1922. uveden osuđenički list
za sve osuđenike na celoj teritoriji SSSR, koji je sadržavao podatke
o ličnosti prestupnika kao i o izvršenim krivičnim delima; maloletni-
čku delikvenciju izučavale su odgovarajuće komisije, a kao pioniri
kriminoloških istraživanja navode se Kurski, Gercenzon, Kufaev, Ro-
din, Gernet, Tarnovski i drugi. U ovoj knjizi dat je i pregled od oko
dvadesetak kriminoloških napisa koji su se svi pojavili između 1923.
i 1930. godine. Na fakultetima se u tom periodu kriminološka prob-
lematika izučavala uz krivično pravo. Ipak metodološka baza i poz-
navanje istraživanja širih socijalnih pojava sa pozicija marksizma-le-
njinizma u ovim godinama još nisu dovoljno razvijeni.

Sistematskom naučnom istraživanju trebalo je da doprinesu ka-
bineti za izučavanje kriminaliteta koji su osnovni u desetak gradova,
ali radu nekih od ovih kabineta se zamera da su imali biosociološki
i biopsihološki pristup, pa su oni zbog ovih „metodoloških poroka”
i drugih razloga bili likvidirani. Godine 1925. bio je osnovan Državni
institūt za izučavanje kriminaliteta i prestupnika pri Narodnom ko-
mesarijatu unutrašnjih dela RSFSR, koji je postao centar sovjetske
kriminologije, sve dok tridesetih godina nije bio reorganizovan. Uki-
nuti su i pomenuti naučni kabineti, kao i odeljenje moralne statisti-
ke u centralnoj statističkoj upravi. Tokom tridesetih i četrdesetih go-
dina, kao i tokom ranih pedesetih godina o. v., rad na kriminologiji
u Sovjetskom Savezu je zamro²⁵).

11. KRIMINOLOGIJA SOCIJALISTIČKIH ZEMALJA POSLE PE-
DESETIH GODINA. Posle 1956. godine (1953. Staljinova smrt, 1956.
XX Kongres KPSS) rad na kriminološkoj nauci u SSSR počinje da
oživljava i danas marksistički zasnovana kriminologija uključuje u
sebe znatan broj radova sovjetskih autora. Na savetovanjima i kon-
ferencijama počinje da se raspravlja o potrebi proučavanja krimino-
loških problema, publikuju se radovi o metodici izučavanja struktu-
re kriminaliteta, pojedinim kriminološkim problemima počinju da
se bave naučni radnici na nekim pravnim fakultetima i pri akademi-
jama saveznih republika. Značajan momenat za razvoj sovjetske kri-
minologije bilo je osnivanje 1963. godine Svesaveznog instituta za
izučavanje uzroka i razradu mera za sprečavanje kriminaliteta, ko-

²⁴) Kriminologija (Avtorski kolektiv: A. A. Gercenzon i dr.), str. 72, Juri-
dičeskaja literatura, Moskva 1968 (471).

²⁵) Kriminologija (gercenzon i dr.), str. 71—79.

me su kao organizaciona baza poslužili nešto ranije osnovani odgovarajući sektori Svesaveznog instituta za kriminalistiku prokurature SSSR, Instituta države i prava Akademije nauka SSSR i Svesaveznog instituta pravnih nauka. Ovaj kriminološki institut ima značajnu ulogu u objedinjavanju naučno istraživačkog rada o kriminalitetu i njegovi saradnici izradili su veći broj studija, od kojih ćemo neke još pomenuti²⁶⁾.

Pošto su bila prekinuta ona nastojanja koja su u Sovjetskom Savezu činjena dvadesetih godina, rad na kriminologiji obnovljen je tek pedesetih godina. Došlo je do vrlo živog razvoja kriminologije koju, s obzirom na opštu orijentaciju nauke u socijalističkim zemljama, uglavnom možemo smatrati za marksistički zasnovanu. Međutim, prvobitno je sovjetska kriminologija bila usmerena na sociološka objašnjenja kriminaliteta kao društvene pojave i, uz fenomenološka i etnološka, uključivala je i kriminalno politička pitanja. U udžbeniku „Kriminologija” iz 1968. godine, koji je izradila grupa sovjetskih autora, svega u jednoj od dvadeset i dve glave govorilo se o ličnosti prestupnika i okolnostima koje doprinose izvršenju konkretnog krivičnog dela. Tu je pored ostalog naglašeno da je „čovek — pojam i socijalni i biološki. Sa stanovišta sovjetske kriminologije glavni odlučni značaj za razumevanje osobenosti ličnosti prestupnika ima prilaz čoveku kao socijalnom biću”. Prema autorima ovog udžbenika, „osnovna razlika sovjetske kriminologije od buržoaske po pitanju izučavanja ličnosti sastoji se u tome što se ličnost ne izučava kao nekakva individua koja tobož poseduje određene sklonosti i predispoziciju za izvršenje krivičnog dela, ne kao kompleks fizioloških i psiholoških osobina koje se pojavljuju kao 'unutrašnji uzroci kriminaliteta' tobož svojstveni čoveku, nego kao član društva, koji živi u društvu, među ljudima, koji utiče na prirodu, na društvo i na same ljude, i koji doživljava sa njihove strane obratno delovanje”²⁷⁾.

Oblast interesovanja sovjetske kriminologije širi se u poslednje vreme. Prema rečima Kudrjavceva iz 1971. godine: „Poslednjih godina izdat je niz sadržajnih radova o ličnosti prestupnika. Ipak se obično u svim tim radovima analiza ličnosti vršila na pravnom i sociološkom, a retko na individualno psihološkom planu, ali nigde na planu socijalne psihologije... A taj problem javlja se kao jedan od centralnih, jer je utvrđeno da upravo defekti karakternog formiranja ličnosti obično leži u osnovi raznih vidova prestupnog ponašanja. Ali kako većina kriminologa opisuje taj proces? Ukazujući na primer na težak uticaj raspadnute porodice, na nedostake u radu škole ili na nemarnost radnog kolektiva u preduzeću, autori obično ne razjašnjavaju konkretne, duboke mehanizme veze tih nedostataka sa rezultirajućim pojavama kod nekih lica sa antidruštvenim pogledima, a zatim i sa izvršenjem protivpravnih dejstava, potom ne ukazuje da je taj mehanizam nemoguće objasniti bez podataka socijalne psihologije”. Kudrjavcev ističe vrednosti rada Jakovljeva koji je napisao knjigu „Kriminalitet i socijalna psihologija” i njome popunio neke

²⁶⁾ Kriminologija (Cercenzon i dr.), str. 80—83.

²⁷⁾ Kriminologija (Cercenzon i dr.), str. 131, 134.

od postojećih praznina²⁸). Sem gornjeg kratkog opisa razvoja kriminalno psiholoških izučavanja u Sovjetskom Savezu, Kudrjavcev je pored ostalog doprineo kriminologiji svojom knjigom „Uzročnost u kriminologije, gde je govorio o „strukturi individualnog prestupnog ponašanja“²⁹). Jakovljević u svojoj napred pomenutoj knjizi govori o slobodi volje i determinizmu, o uzajamnom delovanju ličnosti i sredine, o procesu socijalizacije i formiranju ličnosti, o grupama u kriminologiji i drugim pitanjima. Pored knjige Jakovljevića zapaža se i knjiga Tararuhina „Kriminalno ponašanje“, u kojoj je pored ostalog posvećena pažnja motivaciji, motivima i prognoziranju prestupnog ponašanja³⁰). U novije vreme govori o uzajamnoj zavisnosti objektivnih i subjektivnih obeležja konkretnog krivičnog dela Volkov u svojoj knjizi o „Determinističkoj prirodi prestupnog ponašanja“³¹).

Međutim, iako se interesovanje obnovljene sovjetske kriminologije proširilo sa socioloških i na psihološke i socijalno psihološke aspekte kriminaliteta, ipak je veliko interesovanje i dalje usmereno na kriminalitet kao društvenu pojavu sa njegovim društvenim uzrocima. Tako 1974. Džekebaev naglašava karakter zločina kao socijalne i istorijske pojave, čije socijalne uzroke naročito treba izučavati³²), a 1976. Karpec piše o značaju društvenih odnosa za objašnjenje kriminaliteta o kome govori kao o društvenoj pojavi³³).

Sem navedenih radova, tokom poslednjih godina pojavile su se u Sovjetskom Savezu i druge knjige i članci koji sa raznih aspekata objašnjavaju uzroke i pojavne oblike kriminaliteta. Veza kriminologije sa krivičnim pravom još uvek je vrlo jaka.

U drugim socijalističkim zemljama takođe vidimo nastojanje da se pruže doprinosi marksistički zasnovanoj kriminološkoj nauci. Odgovarajući instituti, koji se obično bave kriminološkim ili pravnim istraživanjima, vrše i kriminološka istraživanja. Pored ostalog, u Mađarskoj su izašli iz štampe „Osnovni problemi kriminologije“ (Vermeš), u ČSR „Čehoslovačka kriminologija“ (grupa autora), u Poljskoj takođe sistematski radovi o kriminologiji (Lernel i dr.), a u DR Nemačkoj „Socijalistička kriminologija“ (Buholc, Hartman, Lekšas, Štiller).

Među ovim delima ističe se svojim obimom i afirmacijom „Socijalistička kriminologija“, koju su napisala pomenuta četiri autora iz DR Nemačke. U toj knjizi se uglavnom raspravljaju osnovni kriminološki problemi, pa se na jednom mestu kaže: „Predmet kriminologije su uzroci kriminaliteta i zakonitosti njihovog načina delovanja u smislu socijalnih (materijalnih i ideoloških) fenomena, kao i

²⁸) V. N. Kudrjavcev — predgovor knjizi A. M. Jakovljevića: Prestupnost i socijalna psihologija, str. 5, Juridičeskaja literatura, Moskva 1971 (248).

²⁹) V. N. Kudrjavcev: Pričinnost v kriminologiji, Juridičeskaja literatura, Moskva 1968 (174).

³⁰) S. A. Tararuhin: Prestupnoe povedenie, Juridičeskaja literatura, Moskva 1974 (221).

³¹) B. S. Volkov: Determinističeskaja priroda prestupnogo povedenija, Izd. Kazanskogo univerziteta 1975 (109).

³²) U. S. Džekebaev: Prestupnost kak kriminologičeskaja problema, Nauka, Alma-Ata 1974 (128).

³³) I. I. Karpec: Sovremenie problemi ugolovnogo prava i kriminologii, Juridičeskaja literatura, Moskva 1976 (223).

sadejstvo na izradi načela za obuzdavanje i postepeno otklanjanje kriminaliteta putem obuhvatnih društvenih i državnih mera, koje su potrebne i moguće u okviru daljeg planskog preobražaja društva prema komunizmu". Pri tome ovi pisci smatraju fenomenologiju kriminaliteta samo za prolazni stadijum saznanja krivičnog prava i kriminologije, a ne za deo predmeta kriminologije³⁴⁾. Jedan od četiri dela ove knjige posvećen je „ličnosti prekršioca zakona kao samostalnoj veličini kompleksnih uzroka i zadacima kriminologije". Izlaganje je šire, pa ima i više obuhvaćenih problema. Pored ostalog kaže se da je „čovekov razvoj ličnosti društveno predodređen, a naročito je to razvoj njegove svesti kao izvora odgovornog društvenog ponašanja. Spoljna društvena determinacija obrazuje svet ličnosti u procesu stalno reprodukovanih aktivnih uzajamnih odnosa i uzajamnih dejstava između društva i pojedinca. Svest omogućava pojedincu, da aktivno kroz sopstvenu delatnost ostvaruje, razvija i unapređuje društvene odnose. Kao jedinstvo misli i osećanja, svest se menja u ovom uzajamnom procesu. Predodređenost koja proizilazi iz društva prelama se u svest i biva pre svega ostalog prenošena kroz konkretne grupne odnose, u koje je pojedinac aktivno uvučen. Na razvoj ličnosti ne utiču samo oni doživljaji, iskustva i radnje, koji nastaju posredstvom određenih socijalnih grupnih odnosa ili putem neposredne 'empiričke' komunikacije sa spoljnim svetom. Ovaj razvoj nesumnjivo biva određena i putem neposrednih društvenih uticaja i utisaka, doživljaja i iskustava, koji bivaju dati putem neposredne društvene informacije, a naročito putem proizvoda kulture ili putem štampe, radija, itd. Tako mogu kroz ovu komunikacionu ravan, pod istorijskim uslovima klasne borbe na nemačkoj teritoriji, da budu postignuta svesna delovanja, koja stoje u suprotnosti sa pogledima, predstavama i zahtevima društva"³⁵⁾. Ovi i drugi citirani redovi pokazuju nam da se kriminologija socijalističkih zemalja posle pedesetih godina o. v. sve više približava suptilnoj razradi važnih kriminoloških problema.

12. DOPRINOS JUGOSLOVENSКИH NAUČNIKA MARKSISTIČKI ZASNOVANOJ KRIMINOLOGIJI. Poseban značaj za razvoj marksistički zasnovane kriminologije treba priznati radu jugoslovenskih kriminologa. Nezavisna orijentacija Jugoslavije, otvorenost u raspravama i razmeni ideja sa kriminolozima kao socijalističkih tako i kapitalističkih zemalja, Ustavom podržani razvoj marksistički nauke, kao i niz drugih objektivnih i subjektivnih uslova, doveli su do značajnih obogaćenja marksističke kriminološke literature. Dva relativno snažna instituta za kriminologiju (u Beogradu i Ljubljani), uz nekoliko naučno-istraživačkih i nastavnih centara pri jugoslovenskim pravnim fakultetima, doprineli su kroz rad svojih saradnika da se savlada niz stupnjeva razvoja i sistematizacije marksističke kriminologije. Veći broj časopisa za pravne i društvene nauke objavljuje priloge iz oblasti kriminologije, a dva dobro uređivana časopisa posvećena su isključivo krivičnim naukama (Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo i Revija za kriminalistiko in kriminologijo). Na ve-

³⁴⁾ Bucholz i dr.: Sozialistische Kriminologie, str. 59—60.

³⁵⁾ Bucholz i dr.: Sozialistische Kriminologie, str. 244—245.

ćini pravnih fakulteta kriminologija je uvedena kao nastavni predmet, a izučava se i na nekim drugim visokim školama. Trebalo bi navesti nekoliko desetina autora ako bi se želelo dati manje-više sva imena koja su, ne računajući pisce iz drugih oblasti srodnih kriminologiji, dala svoje priloge za jugoslovensku bibliografiju marksistički zasnovanih kriminoloških radova. Naš cilj ovde neće biti da sastavljamo jednu takvu relativno potpunu bibliografiju.

Navešćemo samo kao najelementarniji podatak da je profesor beogradskog Pravnog fakulteta i direktor Instituta za kriminološka istraživanja, Dr Milan Milutinović, svojim udžbenikom „Kriminologija” dao sa marksističkih pozicija sistem kriminologije koji je, koliko nam je poznato, za sada potpuniji od drugih sistema rađenih u socijalističkim zemljama³⁶⁾. Ovaj autor podneo je na VII. Međunarodnom kongresu za kriminologiju 1973. u Beogradu glavni referat u kome je ovom značajnom naučnom skupu izložio generalne stavove o marksizmu kao jednoj od osnovnih tendencija u savremenoj kriminologiji. Milutinović je u tome referatu rekao: „Iz prednjeg izlaganja proizilazi da marksistički koncept shvata kriminalitet i delikvenciju kao složenu društvenu pojavu, koja se ne može interpretativno svoditi na jednostavne formule i mehanizme izučavanja, da ona pleđira na interdisciplinarnom pristupu u njenom izučavanju koji ispoljava velike sazajne mogućnosti. Po našem mišljenju, ovakav pristup omogućava egzaktnu etiološku analizu kriminaliteta, kao masovne ili pojedinačne pojave, i njeno saznanje kao izraze objektivne zakonitosti i realnosti, koje otvara značajne implikativne mogućnosti u sferi akcije, u praksi suzbijanja kriminaliteta i delikvencije”³⁷⁾.

Profesori ljubljanskog Pravnog fakulteta Dr Katja Vodopivec i Dr Ljubo Bavcon i saradnici Instituta za kriminologiju Dr Miloš Kobal i Vinko Skalar obradili su jedan deo sistema pod naslovom „Kriminologija I dio” dajući tu značajan prilog upoznavanju kriminaliteta kao individualne pojave³⁸⁾. Svojevremeno je posebnu pažnju među kriminolozima socijalističkih zemalja izazvala polemika između Dr Ljube Bavcona, Dr Bronislava Skabernea i Dr Katje Vodopivec sa berlinskim profesorom Jonom Lekšasom, jednim od autora pomenute „Socijalističke kriminologije”, koji je smatrao da se u socijalizmu pojedinačni ekscesi mogu zamisliti, ali se radi o „stvaranju takvog društvenog poretka koji će isključiti kriminalitet kao masovnu pojavu, a kriminalitet je stvarno kriminalitet samo ako je masovna pojava”³⁹⁾. Njemu su jugoslovenski kriminolozi odgovorili da on socijalizam prikazuje kao čist sistem, a njegovu perspektivu i viziju o budućnosti kao stvarnost, ali da za socijalizam vrede i druge društvene zakonitosti sem onih koje bi bile prihvaćene i proglašene od strane državnog ili političkog rukovodstva socijalističke države. Pojavu kri-

³⁶⁾ Dr. Milan Milutinović: Kriminologija, I izd. Bgd. 1969 (480), II izd. Savr. admi., Beograd 1973 (621).

³⁷⁾ Dr. Milan Milutinović: Osnovne tendencije u savremenoj kriminologiji, str. 355, JRKKP br. 3/73 (353—376).

³⁸⁾ Vodopivec, Bavcon, Kobal, Skalar: Kriminologija I dio, Narodne novine, Zagreb 1966 (172).

³⁹⁾ Bucholz, Hartmann, Leschas: Sozialistische Kriminologie, I izd., str. 77, Staatsverlag der DDR, Berlin 1966 (236).

minaliteta treba objašnjavati kroz analizu postojećeg stanja, polazeći od postojećih proizvodnih i drugih životnih uslova i njihovog uticaja na čovekovu svest, i imajući u vidu da kriminalitet mora postojati i u socijalizmu⁴⁰⁾.

Pregled marksističkih ideja većeg broja autora kriminologa dao je profesor Vladimir Vodinelić u svom referatu „Marks i kriminologija”, u kome je dokumentovano izneo i svoje mišljenje da je Marksov bitan doprinos razjašnjenju etiologije kriminaliteta u stvaranju teorije otuđenja. Vodinelić kaže kako je Marksova teorija otuđenja vezana za robnu proizvodnju, a ne samo za kapitalizam. U socijalističkim zemljama vladaju odnosi novčane privrede, iako uz postojanje državne (društvene) svojine nad sredstvima za proizvodnju. Podržavljenjem privatne svojine, pa i njenom deatizacijom, učinjen je tek prvi korak ka dezalijenaciji. Zbog svega toga Vodinelić zaključuje: „Tempo i pozitivan tok odlučne bitke za što brže i svestranije ostvarenje pune istinske samoupravne socijalističke demokratije u kojoj radnička klasa samostalno ili neposredno odlučuje o svom radu i proizvodu moraju imati presudan utjecaj na paralelni svestrani i odlučni proces razotuđenja, a time dovesti i do znatnog opadanja kriminaliteta kao masovne socijalno-patološke pojave”⁴¹⁾.

Profesor Dr Vukašin Pešić doprineo je razjašnjenju praktičnog značaja kriminologije za pravnike i objašnjenju više drugih nedovoljno raspravljenih pitanja pišući, sa marksističkog stanovišta knjigu „Osnovi praktične i istraživačke kriminološke metodologije”⁴²⁾. Izvesna fundamentalna kriminološka pitanja Pešić je raspravljao kroz nekoliko svojih teorijskih članaka, kao što su onaj o „Odnosima kriminologije i drugih nauka” i onaj o „Problemima definisanja pojma kriminologije”, u kome piše da se „kriminologija može definisati kao naučna disciplina koja se bavi dijalektičkim proučavanjem uzroka prestupništva kao društvene pojave u cilju njegovog sprečavanja i suzbijanja”. Ovaj autor dao je reljefan kritički osvrt na stanje kriminologije u kapitalističkim zemljama u svome članku „Dijalektička analiza osnovnih koncepcija kliničke kriminologije”⁴³⁾.

U Jugoslaviji je izvršen i znatan broj kriminoloških istraživanja, među kojima treba pomenuti ona koja su izvršili Dr Aleksandar Todorović (maloletni prestupnici i dr.), Dr Magda Bajer (deca prestupnici i dr.), Dr Ljubiša Jovanović (alkoholizam i kriminalitet), Dr Alenka Šelih (ubistva, percepcije devijantnih pojava i dr.), Dr Vukašin Pešić (ubistva i dr.), Dr Jovica Relić (profesionalni kriminalitet i dr.) i ostali jugoslovenski kriminolozi (i drugi naučnici koji se uz neku drugu nauku bave i kriminologijom) čiji rad zaslužuje da se u odgovarajućoj prilici upozna i prikaže.

⁴⁰⁾ Bavcon, Skaberne, Vodopivec: Kriminalitet u socijalističkom društvu — Odgovor na Lekšasovu kritiku naših stavova (objavljeno u Reviji za kriminalistiku in kriminologiju br. 3/68 i u Pravnom životu br. 5/69).

⁴¹⁾ Vodinelić: Marks i kriminologija, str. 7, 24.

⁴²⁾ Dr. Vukašin Pešić: Osnovi praktične i istraživačke kriminološke metodologije, IKIKI, Beograd 1969 (224).

⁴³⁾ Dr. Vukašin Pešić: Odnosi kriminologije i drugih nauka, JRKKP br. 2/76 (171—189); Problem definisanja pojma kriminologije, str. 189, JRKKP br. 2/75 (175—197); Dijalektička analiza osnovnih koncepcija kliničke kriminologije, JRKKP br. 2/74 (191—208).

Čini nam se da jugoslovenskim kriminolozima treba priznati i znatan deo zasluge što je došlo do prvog značajnijeg šireg dijaloga između kriminologa marksista i nemarksista. Ako ne računamo uzajamne kritike, kojima će u nauci uvek biti mesta, takvog stvarnog dijaloga takoreći nije bilo sve do 1973. godine, kada je od 17.—22. septembra u Beogradu održan VII. Međunarodni kongres za kriminologiju. Tada je, velikim delom zahvaljujući jugoslovenskim učesnicima na Kongresu, došlo do jasnog međunarodnog isticanja marksističke kriminologije. Ona se tu pred međunarodnom kriminološkom javnošću, ponovo ali sada kroz dijalog za drugim shvatanjima, ukazala kao određen i sistematizovan pravac kako cele kriminološke nauke, tako i pojedinih posebnih kriminoloških disciplina. Ali ostalo je i dalje dosta nerešenih pitanja. Kriminologija je složena nauka, a sam marksizam odlikuje se dinamičnošću svoga razvoja i svojom vitalnošću. Uticaj opštih uslova života i promene u društvu imaju veliki značaj za razvoj marksistički zasnovane kriminologije, kao i na razvoj drugih nauka, tako da razrešavanje kriminoloških problema ne predstavlja lak zadatak, niti će kriminolozi bilo koje zemlje bilo kada moći da kažu da su ga rešili do kraja.

13. NEKI PRETSTOJEĆI TEORIJSKI PROBLEMI. Nепrekidna promena i dijalektički razvoj društva i prirode stalno postavljaju pred nauku nove zadatke. Zato se ne može davati nikakva konačna lista zadataka koji se postavljaju pred marksistički zasnovanu kriminologiju ili pred bilo koju drugu marksističku nauku. Ipak se, ne samo može, nego i mora težiti uočavanju naučnih zadataka određenog trenutka. Kad je u pitanju marksistički zasnovana kriminološka nauka takvih zadataka ima dosta.

Sama kriminologija kao nauka nije starija od oko sto godina, a marksističke ideje počele su u nju da prodiru tek tokom ovoga stoleća. Doprinos je do nedavno davao nevelik broj pojedinaca.

Čini nam se da bi rezultati bili veći da marksističko učenje o opštem, posebnom i pojedinačnom nije ostalo nedovoljno primenjeno na objašnjavanje kriminaliteta. Razjašnjavanju opšte ozročnosti celine kriminaliteta kao društvene pojave doprineli su pojedini radovi Marksa, Engelsa i Lenjina i tu je marksistička kriminologija napredovala odlučnim koracima, ostavivši kod krupnijih pitanja malo neraščišćenog. Tu uglavnom još ima nesaglasnosti o novijem problemu da li postoje i šta bi bili eventualni opšti uzroci kriminaliteta u socijalizmu. U socijalističkim zemljama, uključujući našu, tokom poslednjih 20 godina sa uspehom bivaju dijalektički raspravljani socijalni aspekti kriminaliteta. Mnoga pitanja opšte kriminologije, kako etiološka tako i fenomenološka, bivaju razjašnjena metodom istorijskog materijalizma. Ali kao što nam recimo pokazuju navedeni članci profesora Pešića, i tu još uvek ima dosta pitanja za razjašnjenje.

Što se tiče takozvanih posebnih kriminologija, pojedine vrste krivičnih dela ili pojedina dela čekaju svoju kriminološku obradu, iako neke vrste i tipovi kriminaliteta jesu istražvani u drugim socijalističkim zemljama a neki kod nas (ubistva, krađe, saobraćajni delikti, recidivism, itd.).

Kriminalitet kao pojedinačna pojava sa svojom pojedinačnom uzročnošću analizira se među kriminolozima marksistima tek od pre nekoliko godina (Vodopivec, Kudrjevec, Jakovljević i dr.), iako za praksu suzbijanja kriminaliteta razumevanje individualnog slučaja ima veliku važnost. Zbog takvog tek skorašnjeg rada, još nije jasno određen međusobni odnos i relativni značaj socijalnih, psiholoških, psihopatoloških i bioloških faktora kriminaliteta. Marksistička sociologija, psihologija, biologija i druge srodne nauke danas su dovoljno razvijene da razjašnjenje pomenutog kriminološkog problema ne bi trebalo da se zadržava na sadašnjoj tački.

Kritička analiza i eventualno uključivanje u marksistički zasnovan kriminološki sistem izvesnih koncepcija kriminologa iz kapitalističkih zemalja vršeni su smireno i objektivno od pojedinih jugoslovenskih kriminologa, a vršili su ih i kriminolozi drugih socijalističkih zemalja. U shvatanjima zapadnih kriminologa mogu se i dalje kritički tražiti pitanja koja zahtevaju razradu i saznanja koja obuhvataju neki kriminološki problem.

Naravno, praksa će biti stalni glavni izvor novih problema koji zahtevaju teorijsko proučavanje, a zatim kriterijum tačnosti i aktuelnosti onoga što je zaključeno. Ona neće dozvoliti da se zastane u nekom zatvorenom krugu pitanja i stalno će otvarati nove oblasti za naučno istraživanje.

14. PROUČAVANJE KRIMINOLOŠKIH PROBLEMA JUGOSLAVIJE. U našoj zemlji živ kriminološki rad obuhvatio je istraživanja praktičnih problema možda više nego teorijske studije, kod kojih je takođe ostvaren vidljiv uspeh. U različitim okvirima i na različite načine ispituje se obim i struktura kriminaliteta, njegov razvoj, karakteristike izvršilaca krivičnih dela, fenomenologija i etiologija ubistava, telesnih povreda, maloletničke i dečje delikvencije, privrednog kriminaliteta, recidivizma, siledžijstva, saobraćajne delikvencije i drugih pojava i tipova jugoslovenskog kriminaliteta. Prilikom ovih proučavanja koristi se istorijski materijalizam kao opšta teorija i metod interpretacije istraživanog fenomena. U nešto manjem obimu vrše se poređenja sa kriminalitetom u drugim zemljama, mada ni takva istraživanja nisu izostala (M. Bajer o imovinskom kriminalitetu, itd.).

Primena upoređivanja prilikom ovih istraživanja nije naročito mnogo korišćena ni kada je izučavan kriminalitet u pojedinim delovima naše zemlje. Taj nedostatak se oseća u poslednje vreme kada su pripremane i kada se pripremaju republička i pokrajinska krivična zakonodavstva i kada su kriminološki, mada ne i kriminalno politički, ostala nedovoljno dokumentovana kako shvatanja o jedinstvenom krivičnom zakonodavstvu tako i suprotna shvatanja o potrebi razlika među pojedinim republičkim i pokrajinskim zakonodavstvima. Izvesne manje razlike između kulturnih područja bile su dođuše poznate već iz praktičnog iskustva, ali i iz stručnih napisa (područja krvne osvete, granični prelazi na putu droge, turistički regioni, veliki privredni centri, itd.).

U celini posmatrano, napredak nije izostao pri proučavanju kriminoloških problema Jugoslavije. Zajednice, ustanove i organi ko-

ji se bavē suzbijanjem kriminaliteta, mogu danas da se opredeljuju za razne svoje korake na osnovu relativno pouzdanih i naučnim metodama proverenih podataka. Međutim, ono što nam je još uvek nedostaje, mada smo već takoreći pri kraju sadašnje reforme krivičnog zakonodavstva, bio bi jedan sistematski obuhvatan prikaz stanja kriminaliteta i kriminoloških problema Jugoslavije. Verovatno bi za izradu takvog sistematskog prikaza bila potrebna saradnja većeg broja stručnjaka ili angažovanja jedne ili više snažnijih naučno-istraživačkih institucija. No i bez takvog sistematskog prikaza, podaci sa kojima raspoložemo (zahvaljujući statistici, dosadašnjim istraživanjima i drugim izvorima) ne ostavljaju nas neorijentisane.

Mi u kriminološke probleme Jugoslavije imamo relativno zadovoljavajući uvid i, ako želimo da odredimo nekakav prioritet istraživanja raznih krivičnih oblasti, kriminalno politička pitanja bi po svoj prilici dobila mesto ispred napred pominjanih nedovoljno razjašnjenih kriminoloških problema.

Tako smatramo da će uskoro biti potrebno da se utvrde kriminalno politički, ali i kriminološki, efekti razlika u krivičnim zakonodavstvima pojedinih republika i pokrajina. To će naravno biti moguće tek kada ta zakonodavstva budu završena i kada jedno vreme budu primenjivana u praksi.

Sada bi već donekle moglo da se ispita kriminalno političko delovanje našeg sistema društvene samozaštite. Specifičnost našeg sistema samozaštite, unutrašnje kontrole, pa i svenarodne odbrane, posmatranih u vezi sa njihovim antikriminalnim efektima, predstavlja značajnu oblast za istraživanje i dalju stvaralačku razradu šire shvaćene marksističke kriminologije.

Marksistički zasnovane nauke o kriminalitetu svakako će u bliskoj budućnosti pokazati odgovarajuće interesovanje za jugoslovensku razradu marksističkih postavki o socijalističkoj demokratiji, samoupravljanju, udruživanju rada i društvenoj svojini, i o dejstvu ovih institucija protiv otuđivanja čoveka i protiv njegovog odavanja kriminalitetu. Ali ni u jugoslovenskim razmerama, kao ni u opštim razmerama marksistički zasnovane kriminološke nauke, krug pitanja za naučno proučavanje ne može se zatvarati ni sada ni ubuduće.

Dr MIHAJLO ACIMOVIC, professeur
à la Faculté de droit de Niš

LE DÉVELOPPEMENT DE LA SCIENCE CRIMINOLOGIQUE BASÉE SUR LE MARXISME

— R é s u m é —

1. Au commencement de son étude l'auteur traite la question de la criminologie basée sur le marxisme en général. Le marxisme ou le matérialisme dialectique représente une vue large sur le monde qui en outre comprend l'action pratique. Pour la science marxiste est essentielle l'application des préceptes théoriques et méthodologiques, et c'est pourquoi au lieu de l'expression criminologie marxiste nous employons l'expression la criminologie basée sur le marxisme. La science marxiste ne renonce pas à utiliser les diverses sources en dehors du marxisme, et elle ne refuse pas d'inclure dans ses parties intégrantes les réalisations admissibles des autres orientations scientifiques. Cependant, la criminologie basée sur le marxisme, comme la plupart des autres sciences basées sur le marxisme, s'est développée en premier lieu des travaux de Marx, Engels et Lénine. Au point de vue de la criminologie, que les classiques du marxisme n'ont pas traité plus amplement, cela était possible, parce que cette science complexe s'est développée en utilisant les réalisations de tels domaines scientifiques dans lesquels les marxistes ont donné des contributions importantes. A ce sujet nous pensons tout d'abord à leurs contributions dans le domaine de la sociologie, du droit, de la philosophie, de la biologie et de la psychologie.

2. Les conceptions des classiques du marxisme sur la société et les phénomènes sociaux sont nombreuses et développées, et leur conception de la criminalité en tant que phénomène social signifie, entre autres, qu'il faut étudier la base socioéconomique qui est commune à tous les phénomènes sociaux, la criminalité y comprise. De cette façon sera déterminée la liaison de la criminalité avec les autres phénomènes sociaux et leur mouvement.

3. Les conceptions des classiques du marxisme sur le droit sont énoncées dans un grand nombre de leurs travaux. Le droit est considéré comme système des normes sociales dont l'application est assurée par la contrainte de la part de l'Etat et qui représentent la volonté de la classe gouvernante, et qui ont pour but le maintien de l'ordre social existant. Une telle manière d'observer le droit sert, avec les autres conceptions marxistes sur le droit, en premier lieu à la détermination de la notion même de la criminalité, en tant que comportement qui est menacé de la peine par les normes juridiques, et ensuite à l'estimation de la justification des diverses dispositions de droit pénal.

4. Les conceptions philosophiques de Marx, Engels et Lénine ont exercé de l'influence sur le développement ultérieur de la criminologie marxiste. Dans leurs travaux philosophiques ils ont traité la question de la nature socio-historique de l'homme (l'essence humaine en tant qu'ensemble des rapports sociaux, l'aliénation matérielle en tant que base de toutes les autres formes de l'aliénation etc.), ils ont écrit sur la théorie de la connaissance, ils ont formulé les principes du matérialisme dialectique c'est-à-dire historique, tels que le principe du caractère matériel, le principe du caractère de développement et le principe de la liaison multiple, etc.

5. Les contributions des classiques du marxisme dans le domaine des sciences naturelles peuvent servir pour la compréhension des facteurs biologiques dans la criminologie. Mais puisque les aspects biologiques du comportement criminel dans la plupart des cas ont une moindre importance que les autres as-

pects, il en est résulté que les conceptions des classiques sur la biologie ont exercé une plus petite influence que leurs conceptions sur les questions des autres domaines scientifiques.

6. Marx, Engels et Lénine ne se sont pas occupé de la psychologie en écrivant sur elle les oeuvres systématiques spéciales, mais ils ont fixé leur attention sur la psychologie dans leurs travaux sur les autres sciences. De leurs pensées sur la psychologie, exprimées dans plusieurs de leurs travaux, on peut tirer des conclusions utiles pour l'explication des problèmes importants de psychologie criminelle et de la criminologie générale, tels que la liaison de l'aliénation de l'homme avec le comportement criminel, le rapport des qualités innées et acquises dans le comportement criminel, l'importance de la non-activité pour la formation des personnes criminelles, la nécessité de l'étude de certains processus psychiques avant d'aborder l'étude de la psychologie tout entière de la personne, etc.

7. La criminologie basée sur le marxisme s'est formée beaucoup plus sur les préceptes scientifiques que les classiques du marxisme ont formulé dans les autres sciences que dans le domaine qui pourrait faire partie de la criminologie. Cependant, un certain nombre de travaux sont énumérés dans lesquels Marx, Engels et Lénine écrivent justement sur la criminalité. Après eux jusqu'à aujourd'hui un nombre d'auteurs de plus en plus élevé traitent la question de la criminalité en essayant d'appliquer dans leurs recherches les préceptes marxistes.

8. Certains auteurs italiens ont introduit des idées marxistes dans leurs travaux de criminologie, à savoir: Turati, Ferri, Niceforo, Loria, Marro et Colajanni.

9. Un certain nombre de criminologues de l'Europe occidentale introduisent de même de telles idées dans leurs réflexions sur la criminalité, comme, par exemple: Nordau, de Quirós, Bebel, Lafargue, Denis, Lux et Bongér.

10. La criminologie soviétique après la victoire de la révolution socialiste a commencé à se développer au cours des années vingt et des premières années trente. Plusieurs dizaines de travaux ont paru, l'Institut d'Etat des études de la criminalité a été fondé, les cabinets des études de la criminalité ont été fondés dans une dizaine de villes, et dans les facultés la problématique criminologique a été étudiée avec le droit pénal. Mais dans les années trente l'Institut a été réorganisé, les cabinets scientifiques ont été supprimés et le travail à la criminologie dans l'Union Soviétique est tombé dans la léthargie au cours des années trente et quarante.

11. Après 1956 le travail à la science criminologique ressuscite dans l'Union Soviétique et aujourd'hui la criminologie basée sur le marxisme comprend un nombre important de travaux des auteurs soviétiques. Un moment important pour le développement de la criminologie soviétique était la fondation en 1963 de l'Institut fédéral de l'étude des causes et de l'élaboration des mesures pour empêcher la criminalité. Au commencement la criminologie soviétique renouée était dirigée vers les explications sociologiques de la criminalité en tant que phénomène social, mais dans les temps récents l'intérêt s'élargit aussi sur les aspects psychologiques et socio-psychologiques de la criminalité. Au cours des dernières années de nombreux livres et articles ont paru dans l'Union Soviétique, qui sous divers aspects expliquent les causes et les formes de manifestation de la criminalité. Le lien de la criminologie avec le droit pénal est toujours très fort. Dans les autres pays socialistes on fait des efforts de même qui ont pour but de contribuer au développement de la science criminologique basée sur le marxisme, ce à quoi peut servir d'exemple „La criminologie socialiste”, écrite par quatre auteurs de la République démocratique allemande.

12. Les criminologues yougoslaves ont donné une importante contribution à la criminologie basée sur le marxisme. L'orientation indépendante de la Yougoslavie, la franchise dans les discussions et dans les échanges d'idées avec les criminologues tant des pays socialistes que des pays capitalistes, le développement de la science marxiste soutenu par la Constitution, ont abouti à d'importants enrichissements de la littérature criminologique marxiste. Nous citerons à ce propos les travaux dignes d'intérêt de Milutinović, K. Vodoprivec, Bavcon, Kobal, Skaberne, Vodinelić, Pešić, Todorović, M. Bajer, Jovanović, A. Šelih, Relić et au-

tres. Il faut reconnaître aux criminologues yougoslaves qu'ils ont eu une grande part de mérite dans l'organisation du premier dialogue de plus d'importance entre les criminologues marxistes et non-marxistes, ce qui a eu lieu en 1973 au Septième Congrès international de criminologie qui s'était tenu à Belgrade.

13. Le changement ininterrompu et le développement de la société et de la nature posent constamment à la science de nouveaux devoirs, et c'est pourquoi on peut parler de certains problèmes théoriques qui se poseront dans un proche avenir devant la criminologie basée sur le marxisme. La doctrine marxiste sur le général, le spécial et le particulier est toujours restée insuffisamment appliquée dans l'explication de la criminalité. Le progrès est important en ce qui concerne la résolution de la causalité générale de la criminalité en tant que phénomène social, de sorte que dans ce cas se pose un problème plus actuel qui consiste à savoir si les causes générales de la criminalité existent dans le socialisme et ce que seraient éventuellement ces causes. Cependant, les criminologies particulières de certaines sortes de délits criminels et de certains délits criminels attendent toujours leur élaboration. La criminalité en tant que phénomène individuel avec sa causalité individuelle ne fait l'objet de l'analyse parmi les criminologues marxistes que depuis quelques années. C'est pourquoi se pose toujours devant nous la question de la détermination précise du rapport réciproque et de l'importance relative des facteurs sociaux, psychologiques, psychopathologiques et biologiques de la criminalité.

14. En Yougoslavie le vif travail criminologique a englobé les recherches des problèmes pratiques beaucoup plus que des études théoriques, dans lesquelles est réalisé, de même, un succès évident. Dans les différents cadres et par des procédés différents on examine le volume et la structure de la criminalité, son développement, les caractéristiques des auteurs des délits criminels, la phénoménologie et l'étiologie des meurtres, des lésions corporelles, de la délinquance des mineurs et des enfants, de la criminalité économique, du récidivisme, la violence, la délinquance de la circulation et les autres phénomènes et types de la criminalité yougoslave. Dans un volume plus restreint sont effectuées les comparaisons avec la criminalité dans les autres pays. Mais un compte rendu systématique formant un tout de l'état de la criminalité et des problèmes criminologiques de la Yougoslavie manque toujours. Pour autant qu'on déterminerait une sorte de priorité des recherches des différents domaines criminels, probablement les questions de politique criminelle pour le moment auraient leur place avant certains problèmes criminologiques. Ainsi il sera peut-être nécessaire bientôt de déterminer les effets criminels politiques, mais aussi criminologiques, des différences dans les législations pénales des diverses républiques fédérées et provinces autonomes. Maintenant il faudrait examiner l'action anticriminelle du système yougoslave de l'autoprotection sociale, ainsi que du contrôle interne, et même de la défense nationale tout entière. Mais ni dans les proportions yougoslaves, comme ni dans les proportions générales de la science criminologique basée sur le marxisme, le cercle des questions pour l'étude scientifique ne peut être fermé ni présentement ni dans l'avenir.